बी.ए. (इतिहास)

द्वितीय वर्ष : सत्र ३

गृहपाठ : २०१६–१७

मराठ्यांचा इतिहास (शिवकाळ) (HC-302)

(सत्र ३ : अभ्यासासाठी प्रकरणे : प्रकरण क्र. *१ ते ७*)

टीप : नमुना उत्तरात दिलेली प्रस्तावना व समारोप हे उदाहरणादाखल आहेत. त्या व्यतिरिक्त प्रश्नाशी सुसंगत अशी प्रस्तावना व समारोप स्वतंत्रपणे लिहिल्यास त्याचे स्वागतच आहे.

१. मराठी राज्याच्या उदयास कारणीभूत ठरलेले घटक कोणते? गुण : १५

प्रस्तावना : मराठी राज्याच्या उदयाबाबत ग्रँट डफ याचा वणवा सिध्दांत. न्या. रानड्यांचे योगदान याबाबत ४ ते ५ वाक्ये लिहावीत.

मराठी राज्याच्या उदयास कारणीभूत ठरलेले घटक : महाराष्ट्राची भौगोलिक वैशिष्ट्ये, मराठी लोकांची वैशिष्ट्ये, राजकीय परिस्थिती : अनुकूल व प्रतिकूल घटक, संतांची कामगिरी, इतर पुरक घटक, शिवाजीमहाराज

समारोप : मराठी राज्याच्या उदयाचे महत्त्व ४ ते ५ वौ यात लिहावे.

२. संभाजीच्या कार्याचे मूल्यमापन करा. गुण : १५

प्रस्तावना : अंतर्गत संघर्ष व संभाजीचे सत्ताग्रहण याबाबत ४ ते ५ वौ यात लिहावे.

संभाजीच्या कार्याचे मूल्यमापन : संभाजीचे गुण व दोष यासंदर्भात पुढील मुद्द्याचा विस्तार करावा. सत्तासंघर्ष, राजकीय कामगिरी, राज्यकारभार, कवी कलुश व संभाजी संबंध, यशापयश, शेवट.

समारोप : संभाजीचा मृत्यू आणि नंतरचा स्वातंत्र्यलढा याबाबत ४ ते ५ वौ ये लिहावीत.

३. थोडै यात उत्तरे लिहा. (कोणतीही दोन) गुण : १५

अ) मराठ्यांच्या इतिहासाच्या मराठी संदर्भ साधनांची माहिती लिहा.

प्रस्तावना : मराठ्यांच्या इतिहासाची लिखित साधने यावर २ ते ३ वौ ये लिहावीत.

मराठ्यांच्या इतिहासाची मराठी संदर्भ साधने : सरकारी कागदपत्रे, शकावल्या, शिलालेख, रोजनिशा, बखरी, ललित साहित्य : संत काव्य, पंत काव्य, शाहिरी काव्य

समारोप : मराठी संदर्भ साधनांचे महत्त्व २ ते ३ वौ यात लिहावे.

आ) सिद्दी जौहरच्या मोहीमेची माहिती लिहा.

प्रस्तावना : अफझलखान वधानंतरची आदिलशाहीची अवस्था याबाबत २ ते ३ वौ ये लिहावीत.

सिद्दी जौहरची मोहीम : मोहीमेचे कारण, पन्हाळ्याचा वेढा, शिवाजीमहाराजांची पन्हाळ्याहून सुटका, पावनखिंडीचा लढा व मोहीमेचा शेवट

समारोप : शायिस्तेखानाची मोहीम आणि तिचा आदिलशाहीबरोबरील संघर्षावर झालेला परिणाम याबाबत २ ते ३ वौ ये लिहावीत.

इ) शिवाजीमहाराजांच्या कर्नाटक मोहीमेची कारणे लिहा.

प्रस्तावना : राज्याभिषेकानंतरची व शिवाजीमहाराजांच्या आयुष्यातील सर्वात मोठी मोहीम.

शिवाजीमहाराजांच्या कर्नाटक मोहीमेची कारणे : पैसे मिळविणे, जहागिरीवरील हक्क मिळविणे, कर्नाटकातील अनुकूल राजकीय परिस्थिती, मादण्णाचा हेतू, रघुनाथपंत हणमंतेचा हेतू, व्यंकोजीला स्वतंत्र राज्याची प्रेरणा देणे, संरक्षण सीमा तयार करणे.
समारोप : कर्नाटक मोहिमेचे परिणाम २ ते ३ वौ यात लिहावेत.

ई) ताराबाईच्या कारकिर्दीतील मराठे-मुघल संघर्षाचा आढावा घ्या.
प्रस्तावना : राजारामाचा मृत्यू व ताराबाईचे नेतृत्व यावर २ ते ३ वौ ये लिहावीत.
ताराबाईच्या कारकिर्दीतील मराठे-मुघल संघर्ष : महत्त्वाचे गड मुघलांच्या ताब्यात, मराठ्यांचा कडवा व चिवट प्रतिकार आणि ताराबाईचे कर्तृत्व, धनाजी जाधवाचा पराक्रम, औरंगजेबाचा मृत्यू व संघर्षाचा शेवट
समारोप : शाहू-ताराबाई संघर्षाबाबत २ ते ३ वौ ये लिहावीत.

४. टिपा लिहा. (कोणत्याही दोन) **गुण : १५**

अ) मराठ्यांच्या इतिहासाची भौतिक साधने
प्रस्तावना : इतिहासाची भौतिक साधने म्हणजे काय ते २ ते ३ वौ यात लिहावे.
प्राचीन भारताच्या इतिहासाची भौतिक साधने : स्थापत्य / इमारती व त्यांचे अवशेष, वस्तू
समारोप : भौतिक साधनांचे महत्त्व २ ते ३ वौ यात लिहा.

आ) जावळी प्रकरण
प्रस्तावना : जावळीच्या प्रदेशाबाबत २ ते ३ वौ ये लिहावीत.
जावळी प्रकरण : जावळी व आदिलशाही संबंध, जावळीचे मोरे व त्यांचा स्वराज्यास उपद्रव, जावळीवरील हल्ला, चंद्रराव मोरेची हत्त्या, जावळी मोहीमेचा फायदा
समारोप : जावळीनंतरच्या शिवाजीमहाराजांच्या हालचालींबाबत २ ते ३ वौ ये लिहावीत.

इ) सुरतेवरील पहिला हल्ला (इ.स. १६६४)
प्रस्तावना : शायिस्तेखानावरील हल्ल्याचे परिणाम, पाठोपाठ सुरतेवरील हल्ल्याचा धक्का यासंदर्भात २ ते ३ वौ ये लिहावीत.
सुरतेवरील पहिला हल्ला : सुरतेवरील हल्ल्याचे हेतू, मोहीमेची पूर्वतयारी, सुरतेवरील हल्ला
समारोप : शिवाजीमहाराजांच्या बंदोबस्तासाठी मिर्झाराजा जयसिंगाची मोहीम याबाबत २ ते ३ वौ ये लिहावीत.

ई) शिवाजीमहाराजांचा राज्याभिषेक व राज्याभिषेकाची आवश्यकता
प्रस्तावना : राज्याभिषक कधी व कोठे झाला ते २ ते ३ वौ यात लिहावे.
राज्याभिषेक समारंभ : विविध विधी, राज्याभिषेक शक, राज्यव्यवहार कोश, करणकौस्तुभ या ग्रंथांची निर्मिती, अष्टप्रधानमंडळ
राज्याभिषेकाची आवश्यकता : राजांची प्रतिमा बदलण्याची गरज, सत्तेचे पावित्र्य, कायदेशीरपणा व स्वातंत्र्य प्रस्थापित करणे, इतरांचा दृष्टिकोन बदलण्यची गरज
समारोप : मूळ राज्याभिषेकानंतर तांत्रिक राज्याभिषेक का करण्यात आला ते २ ते ३ वौ यात लिहावे.

५. विद्यार्थीमित्रांनो, या प्रश्नामधील उपप्रश्नांची उत्तरे तुम्हाला पुस्तकात तयार मिळणार नाहीत. क्रेडिट सिस्टिममध्ये यु.जी.सी.च्या मार्गदर्शक तत्त्वांनुसार विद्यार्थ्यांनी त्यांची निरीक्षणशक्ती, आकलनक्षमता व विचारशक्ती यांचा वापर करून काही काम करणे अपेक्षित आहे. खालील प्रश्न तुम्हाला मनोरंजक व ख-या अर्थाने विचार व अभ्यास करायला प्रेरणा देणारे असतील. **एकूण गुण २०**

अ) खालील घटनांची मांडणी कालानुक्रमानुसार करा. गुण ५

प्रस्तुत प्रश्नामध्ये दिलेल्या घटनांचा क्रम कालक्रमानुसार लावा.

उदा. :

प्रश्नातील क्रम	**कालानुक्रम**
१. शिवाजीमहाराजांचा राज्याभिषेक	२. शिवाजीमहाराजांचा जन्म
२. शिवाजीमहाराजांचा जन्म	१. शिवाजीमहाराजांचा राज्याभिषेक
३. राजारामाचा मृत्यू	४. संभाजीचा मृत्यू
४. संभाजीचा मृत्यू	३. राजारामाचा मृत्यू

वर उदाहरणात दिल्याप्रमाणे खालील घटनांचा योग्य क्रम लावा.

१. आग्र्याहून सुटका
२. पुरंदरचा तह
३. शिवाजीराजांचा राज्याभिषेक
४. अफजलखानाचा वध
५. कर्नाटक मोहीम

आ) आजच्या काळात शिवाजीमहाराज हे राजकारणाचे साधन झाले आहे असे तुम्हाला वाटते का? आपले मत उदाहरणे देऊन स्पष्ट करा. शिवाजीमहाराजांचे अनुकरण राज्यकर्त्यांनी कोणत्या बाबतीत करावे असे तुम्हाला वाटते? सविस्तर लिहा.

गुण १५